

УДК: 908 (477.73)

ШЕВЧЕНКО Н.В., ТРИГУБ П.М.,

Миколаївський державний гуманітарний університет ім. Петра Могили.

Шевченко Наталія Володимирівна, кандидат історичних наук, доцент, декан факультету політичних наук МДГУ імені Петра Могили. Коло наукових інтересів – *політична історія українського суспільства XV-XVII ст., козацтво на Миколаївщині.*

Тригуб Петро Микитович, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики МДГУ ім. Петра Могили. Коло наукових інтересів – *історія України 1917-1920 рр., історичне краєзнавство на Миколаївщині.*

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАУКОВОЇ ШКОЛИ З ІСТОРИЧНОГО КРАЄЗНАВСТВА НА МИКОЛАЇВЩИНІ

У статті розглядається діяльність Регіонального центру історії Нижнього Подніпров'я та Побужжя Інституту історії України НАН України при МДГУ імені Петра Могили упродовж 1996-2008 років.

In the article activity of Regional Center of history of Lower Podniprovia and Pobuzhzhya of Institute of history of Ukraine of NAN of Ukraine is examined at MDGU the name of P. Mogili during 1996-2008.

Школа з історичного краєзнавства започаткована у 1992 р., коли була відкрита на історичному факультеті Миколаївського державного педагогічного інституту аспірантура за спеціальністю 07.00.01 – історія України. Значним поштовхом до краєзнавчих досліджень стало утворення у 1996 р. Регіонального центру Інституту історії НАН України з проблем Нижнього Подніпров'я і Побужжя на громадських засадах. З переходом проф. П.М. Тригуба на роботу до Миколаївської філії НаУКМА робота центру зосередилась на кафедрі соціально-економічних наук (пізніше – кафедрах історії та філософії, міжнародних відносин та історії МДГУ ім. Петра Могили), а також на кафедрі історії України Миколаївського державного університету ім. В.О. Сухомлинського.

Регіональний центр дослідження історії Нижнього Подніпров'я та Побужжя Інституту історії України НАН України є координатором історико-краєзнавчих досліджень на Миколаївщині і співпрацює з обласним краєзнавчим музеєм, музеєм історії суднобудування, художнім музеєм, обласним державним архівом, науковцями миколаївських вузів.

За роки своєї діяльності (1996-2008), яка проходила згідно перспективних планів, члени Регіонального центру (див. Додаток № 1) доклали чимало зусиль для розширення тематики краєзнавчих студій. Започатковано нові сторінки з історії національно-культурного та релігійного життя регіону, масових репресій та голоду

на Миколаївщині. Спільно з Інститутом історії України НАНУ, Інститутом археології НАНУ, Центром дослідження історії українського козацтва НАНУ за участю 30 провідних фахівців історії Південної України з м. Чернігова, Запоріжжя, Сімферополя, Одеси, Херсона, Кіровограда, Донецька, Миколаєва у 1998 році підготовлено і опубліковано збірку наукових праць "Південна Україна: проблеми історичних досліджень".

Краєзнавча тема є провідною у дисертаційних дослідженнях, які виконуються аспірантами і магістрантами кафедр історичного факультету МДУ ім. В.О. Сухомлинського, Миколаївського інституту Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова, Миколаївського державного гуманітарного університету ім. Петра Могили (проф. Тригуб П.М., Станко В.Н., Шитюк М.М.). Це культурно-просвітницькі установи Півдня України у 20-30-х рр., політика українізації на Півдні України у 20-30 рр., українські національні формування на Півдні України, економічна діяльність Херсонського земства у 1866-1917 рр., історія Херсонської єпархії у 1775-1918 рр., діяльність органів міського самоврядування Півдня України в галузі міського господарства у кінці XVIII – середині XIX ст., адміралтейські поселення на Миколаївщині у кінці XVIII – середині XIX ст., Миколаївське і Севастопольське військове губернаторство у 1805-1900 рр.

Краєзнавча тема є провідною у дослідженнях здобувачів звання кандидата історичних наук, які закріплені за

кафедрою історії України Миколаївського державного університету ім. В.О. Сухомлинського. На сьогодні краєзнавчими дослідженнями під керівництвом П.М. Тригуба займається 21 особа (Див. Додаток № 3). Захистили кандидатські дисертації Ф.І. Кокошко, В.А. Пархоменко, О.П. Тригуб, В.О. Стремєцька, Л.Л. Левченко, І.С. Міронова, О.О. Федорчук і О.В. Господаренко, О.В. Серединський, Т.М. Пронь, О.Ю. Балягузова, Ю.В. Василевич, О.С. Морозова, О.В. Кульчицька, Н.В. Давидова.

Згідно з планом роботи на 2000-2005 роки колектив Центру працював над темами:

1. “Голод – геноцид 1932-1933 років на території Миколаївщини” (проф. М.М. Шитюк, Ю.В. Котляр).

З теми опубліковано збірник і ряд статей, проведено круглий стіл: “Голод – геноцид 1932-1933 років на території Миколаївщини” і Всеукраїнську наукову конференцію: “Селянство Півдня України: історія і сучасність”.

2. “Миколаївщина в роки Другої Світової війни” (проф. М.М. Шитюк).

У 2005 році з ініціативи Регіонального центру і за підтримки облдержадміністрації до 60-річчя визволення Миколаївщини від німецько-фашистських загарбників опубліковано колективну монографію “Миколаївщина у роки Другої світової війни: очима істориків, очевидців, мовою архівних документів”.

3. “Історія історичного факультету Миколаївського державного університету” (керівник теми – доцент кафедри спеціальних історичних дисциплін О.П. Хаєцький).

Підготовлений і опублікований розділ колективної монографії “Нариси з історії Миколаївського державного університету” (до 90-річчя з дня заснування). Нині доцент О.П. Хаєцький керує пошуковою групою студентів, які досліджують маловідомі сторінки історії історичного факультету, зокрема факт існування факультету у 30-х роках ХХ ст.

На сучасному етапі духовного відродження незалежної України, як наголошується у “Програмі розвитку краєзнавства на період до 2010 року”, невід’ємною складовою громадського руху і наукових досліджень є історичне краєзнавство, спрямоване на відродження духовності, історичної пам’яті, формування національного патріотизму, відповідальність за збереження історико-культурного надбання.

Міністерством освіти і науки України і Академією педагогічних наук проводиться робота з розроблення основ науково-методичного забезпечення викладання краєзнавства у вузах професійно-технічних та загальноосвітніх навчальних закладах. Однак у згаданих постановках констатується невідповідність інформаційного забезпечення краєзнавства як галузі науки. Метою “Програми розвитку краєзнавства на період до 2010 року” є активізація наукової діяльності, спрямованої на розвиток краєзнавства, залучення громадян до національної, культурної спадщини, здійснення науково-організаційних і видавничих заходів. Серед яких пріоритетним у 2005-2010 рр. є відкриття кафедр краєзнавства у вузах, створення наукових підрозділів регіональних досліджень з краєзнавства при історичних факультетах, підготовка навчальних посібників для вузів і середніх навчальних закладів, довідників “Музеї та заповідники України”.

Не залишається осторонь уваги Регіонального центру і туристично-краєзнавча робота. Миколаївська область має унікальне сполучення різних типів ландшафтно-історичних зон, у більшості з яких створені заповідники, як-то: “Гранітно-Степове Побужжя”, “Сланецький степ”, “Тилігульський лиман”, де

органічно поєднуються природні ландшафти, біологічне розмаїття, археологічні та історичні пам’ятки. Особливої уваги потребує відомий у всьому світі археологічний заповідник “Ольвія”, який має статус заповідника НАН України. У 2002 році колективом викладачів миколаївських вузів і краєзнавців підготовлений і опублікований “Миколаївщина: літопис історичних подій”, яке отримало обласну культурологічну премію ім. М.М. Аркаса. Члени Регіонального центру в 2005 році підготували карто – схему туристичних об’єктів Миколаївщини, які потребують подальшого археологічного дослідження.

На історичному факультеті МДУ ім. В.О. Сухомлинського з 2002 року відкрито нову спеціалізацію “Історія і географія. Туристично-краєзнавча робота”. Студенти цієї спеціалізації готуються як фахівці з вивчення, пропаганди, захисту та експлуатації пам’яток історії та культури. В навчальному плані цієї спеціалізації передбачені курси “Історія рідного краю”, “Методика туристично-екскурсійної роботи”. Однак відсутні програма з історії рідного краю для студентів цієї спеціалізації, так і навчальний посібник.

У 2004 році створено навчальну археологічну лабораторію (проф. Станко В.Н., проф. Гребенніков Ю.С.). У 2005 році за ініціативи членів археологічної лабораторії МДУ та громадського фонду “Місцевий регіон” підготовлені відеофільми із серії “Миколаївщина: історія і сучасність”, “Археологічні дослідження на Миколаївщині”, “Дикий Сад”, “Анетівка” (проф. В.Н. Станко, проф. Ю.С. Гребенніков, ст. викл. К.В. Горбенко).

З 1 вересня 2007 року у Миколаївському державному гуманітарному факультеті ім. Петра Могили на факультеті політичних наук розпочата підготовка фахівців за спеціальністю 6.020302 – історія за освітньо-кваліфікаційним рівнем “бакалавр”, яка передбачає викладання серії спецкурсів з історії рідного краю, проходження студентами навчальних практик із курсу архівознавства та музеєзнавства на базі обласного краєзнавчого музею та державного архіву Миколаївської області. Кафедри (зав. кафедри історії проф. Котляр Ю.В.) та всесвітньої історії (зав. кафедри проф. С.В. Пронь) обрали комплексну наукову тему “Північне Причорномор’я у контексті світової історії: від давнини до сучасності”. За ініціативи проф. кафедри історії В.Н. Станко створені археологічний кабінет та університетська база для проходження археологічної практики в с. Анетівка Доманівського району. У 2007 році започаткована співпраця МДГУ ім. Петра Могили з університетом Ка Фоскарі (Венеція), яка передбачає виконання наукового проекту з археологічних досліджень “Радіовуглецева хронологія поселень Північного Причорномор’я та Криму у фінальному плейстоні та ранньому голоцені” (автори проекту – проф. В.Н. Станко (Україна), проф. П. Біаджі (Італія), обмін викладачами і студентами.

З ініціативи проф. В.Н. Станко на кафедрі історії МДГУ ім. Петра Могили затверджено комплексну наукову тему “Історія Степового Побужжя” (Див. Додаток № 5). Передбачається підготовка програми спецкурсу “Історія Миколаївщини”. Розпочата підготовка однойменного науково-методичного посібника для студентів-істориків та учнів загальноосвітніх шкіл. У цьому посібнику планується охарактеризувати природні умови, заселення і господарське освоєння краю, культурне життя, відобразити історію м. Миколаєва, представити галерею видатних діячів культури і науки Миколаївщини, познайомити з фондами музеїв

області. Як додаток до посібника заплановано створити путівник та відеофільм “Туристичні місця Миколаївщини”.

Представниками Регіонального центру історії Нижнього Подніпров’я, за час його існування школи, видані навчальний посібник з історії Миколаївщини, 10 монографій, близько 500 статей у різних виданнях загальним обсягом біля 290 друк. аркушів. Фактично краєзнавчій тематиці присвячені випуски “Наукових праць” МДГУ ім. Петра Могили, серія “Історія”, які видаються двічі на рік (див. Додаток № 2, 4).

Кандидати наук доценти О.П. Тригуб, І.С. Міронова, Л.Л. Левченко, Т.М. Пронь обрали теми докторських дисертацій і активно працюють над ними. Як результат діяльності Регіонального центру історії Нижнього Подніпров’я та Побужжя Інституту історії України НАН України у справі підготовки наукових кадрів істориків постановою ВАК України за № 556 від 8 жовтня 2008 року створено спеціалізовану вчену раду К 38.053.02 у МДГУ ім. Петра Могили з правом

прийняття до розгляду та проведення захистів дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальностями: 07.00.01 – історія України, 07.00.02 – всесвітня історія.

Які ж проблеми стоять перед миколаївською науковою школою з історичного краєзнавства?

1. Наблизити тематику досліджень до актуальних соціально-економічних, політичних і культурних потреб регіону.
2. Підготувати мультимедійний посібник “Історія Миколаївщини” для студентів вузів та учнів загальноосвітніх середніх шкіл Миколаївської області.
3. Укласти путівник “Миколаївщина туристична”.
4. Брати активну участь у виданні матеріалів “Реабілітовані історією”, у проведенні масштабних історико-краєзнавчих конференцій.
5. Залучати кандидатів наук до роботи над докторськими дисертаціями.

Додаток № 1

Список членів Миколаївської обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців – членів Миколаївського Центру дослідження історії Нижнього Подніпров’я та Побужжя Інституту історії України НАН України

1. Тригуб Петро Микитович – МДГУ ім. Петра Могили.
2. Шевченко Наталя Володимирівна – МДГУ ім. Петра Могили.
3. Богданова Тетяна Євгенівна – МДГУ ім. Петра Могили.
4. Шапорда Володимир Анатолійович – Миколаївський політехнікум.
5. Вербицький Віталій Анатолійович – МДГУ ім. Петра Могили.
6. Копил Олександр Сергійович – МДГУ ім. Петра Могили.
7. Мінц Микола Олександрович – МДГУ ім. Петра Могили.
8. Тригуб Олександр Петрович – МДГУ ім. Петра Могили.
9. Господаренко Оксана Валеріївна – МДУ ім. В.О. Сухомлинського.
10. Смельянова Ірина Анатоліївна – Миколаївський аграрний університет.
11. Шкварець Валентин Павлович – МННІ ОНУ ім. І.І. Мечникова.
12. Котляр Юрій Вадимович – МДГУ ім. Петра Могили.
13. Шитюк Микола Миколайович – МДУ ім. В.О. Сухомлинського.
14. Гузенко Юрій Іванович – МННІ ОНУ ім. І.І. Мечникова.
15. Міронова Ірина Сергіївна – МННІ ОНУ ім. І.І. Мечникова.
16. Морозова Ольга Станіславівна – МДГУ ім. Петра Могили.
17. Кульчицька Олена Василівна – МДГУ ім. Петра Могили.
18. Смирнова Ольга Анатоліївна – Державний архів Миколаївської області.
19. Хозяшева Ганна Іванівна – Державний архів Миколаївської області.
20. Зміївська Тетяна Вікторівна – Державний архів Миколаївської області.
21. Мартинюк Дарія Миколаївна – Державний архів Миколаївської області.
22. Удотова Ольга Порфирівна – Державний архів Миколаївської області.
23. Левченко Лариса Леонідівна – Державний архів Миколаївської області.
24. Лупол Лариса Василівна – Державний архів Миколаївської області.
25. Павлов Олександр Миколайович – Державний архів Миколаївської області.
26. Колесник Наталя Анатоліївна – Державний архів Миколаївської області.
27. Прокопенко Тетяна Дмитрівна – Державний архів Миколаївської області.
28. Кудактіна Тетяна Іванівна – Державний архів Миколаївської області.
29. Григор’єва Людмила Олександрівна – Державний архів Миколаївської області.
30. Савельєва Інна Олександрівна – Державний архів Миколаївської області.
31. Мірянова Надія Василівна – Державний архів Миколаївської області.
32. Яковлева Альбіна Володимирівна – Державний архів Миколаївської області.
33. Зайкалов Володимир Рашидович – Державний архів Миколаївської області.
34. Рижева Надія Олександрівна – МДУ ім. В.О. Сухомлинського.
35. Березовська Тетяна Всеволодівна – Миколаївський краєзнавчий музей.
36. Дорошенко Валентина Іванівна – Миколаївський краєзнавчий музей.
37. Різниченко Катерина Григорівна – Миколаївський краєзнавчий музей.
38. Ташлай Людмила Борисівна – Миколаївський краєзнавчий музей.
39. Губська Тетяна Миколаївна – Миколаївський краєзнавчий музей.
40. Саказли Ганна Дмитрівна – Миколаївський краєзнавчий музей.
41. Сарафоновна Анна Василівна – Миколаївський краєзнавчий музей.

42. Сарафоновна Людмила Григорівна – Миколаївський краєзнавчий музей.
43. Владерчук Алевтина Давидівна – Миколаївський краєзнавчий музей.
44. Мичаковська Людмила Василівна – Миколаївський краєзнавчий музей.
45. Антоніаді-Пісковець Олена Георгіївна – Миколаївський краєзнавчий музей.
46. Мітківська Тетяна Сергіївна – Миколаївський краєзнавчий музей.
47. Дубенко Катерина Іванівна – Миколаївський краєзнавчий музей.

Додаток № 2

Відомості про проведення краєзнавчих конференцій, видання монографій та статей на краєзнавчу тематику, захист дисертацій, підготовлені правлінням Миколаївської обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців

- У Миколаєві проведені такі конференції краєзнавчого характеру з виданням тез та матеріалів (1995-2006 рр.):
- Тези Першої обласної наукової краєзнавчої конференції “Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження”. – Миколаїв, 1995. – 205 с.
- “Великий історик, державний діяч, патріот України”. Тези і матеріали доповідей і повідомлень Миколаївської обласної історико-краєзнавчої конференції, присвяченої 130-річчю з дня народження М.С. Грушевського. – Миколаїв, 1996. – 129 с.
- Матеріали II-ї Миколаївської обласної краєзнавчої конференції “Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження”: У 2-х т. – Миколаїв, 1997. – Т. I. Археологія і етнографія. – 187 с.; Т. II. Історія і культура. – 139 с.
- Південна Україна: проблеми історичних досліджень. Збірник наукових праць у 2-х ч. – Миколаїв, 1998. – Ч. I. – 176 с.; Ч. II. – 102 с.
- Питання культури Півдня України / Збірник статей. – Миколаїв, 1998. – 356 с.
- Історія Півдня України від найдавніших часів до сучасності: проблеми національного, політичного, соціального, економічного, технічного, правового, релігійного та культурного розвитку / Збірник наукових праць у 2-х т. – Миколаїв, 1999.
- Матеріали III Миколаївської обласної краєзнавчої конференції “Історія. Етнографія. Культура”. – Миколаїв, 2000. – 524 с.
- Матеріали IV Миколаївської обласної краєзнавчої конференції “Історія. Етнографія. Культура”. – Миколаїв, 2002. – 404 с.
- Матеріали V Миколаївської обласної краєзнавчої конференції “Історія. Етнографія. Культура”. – Миколаїв, 2004. – 404 с.

Додаток № 3

На 2008 р. краєзнавчими дослідженнями під керівництвом проф. МДГУ ім. Петра Могили П.М. Тригуба займається 21 особа, а саме:

1. Балягузова О.Ю. Розкол в українському православ'ї у 1921-1930 рр. (на матеріалах Півдня України).
2. Василевич Ю.В. Громадсько-політична, наукова та релігійна діяльність архієпископа Гавриїла Розанова.
3. Волос О.В. Економічна діяльність Херсонського земства у 1866-1917 рр.
4. Гиляка С.А. Розвиток історичного краєзнавства на Миколаївщині.
5. Господаренко О.В. Діяльність органів місцевої влади та самоврядування на Півдні України у 1917-1920 рр.: соціально-економічний аспект.
6. Дубенко К.І. Лоцманська справа на Півдні України (початок XIX ст. – початок XX ст.).
7. Коваль Г.П. Діяльність органів місцевого самоврядування Півдня України в галузі міського господарства в кінці XVIII – на початку XX ст.
8. Козирева М.Е. Соціально-економічний та культурний розвиток німецьких національних районів УСРР у 20-30-х рр. XX ст.
9. Кокошко Ф.І. Діяльність культурно-освітніх організацій Півдня України в період культурного піднесення (1917 – кінець 20-х рр. XX ст.).
10. Кульчицька О.В. Громадсько-політичні організації Півдня України (кінець XIX – початок XX ст.).
11. Левченко Л.Л. Миколаївське і Севастопольське військове губернаторство (1805-1900 рр.).
12. Міронова І.С. Культура національних меншин Півдня України у 20-30-і рр. XX ст.
13. Мірошніченко Н.В. Миколаївське градоначальство (1900-1917 рр.).
14. Пархоменко В.А. Українські національні військові формування на Півдні України (1917-1919 рр.).
15. Пронь Т.М. Міграційні та етнічні процеси на Півдні України (1919-1990 рр.).
16. Серединський О.В. Чорноморські адміралтейські поселення (кінець XVIII ст. – 1857 р.).
17. Степаненко В.В. Українське Причорномор'я в системі зовнішньоекономічних зв'язків із країнами Західної Європи та Америки на початку XX ст. (1900-1914 рр.).
18. Стремечка В.О. Політика українізації на Півдні України в 20-х – 30-х рр. XX ст.
19. Тригуб О.П. Історія Херсонської єпархії (1775-1918 рр.).
20. Федорчук О.О. Православ'я і культура Півдня України (кінець XVIII – початок XX ст.).
21. Шапорда В.А. Денікінський окупаційний режим на Півдні України (червень 1919 – лютий 1920 рр.).

Додаток № 4

Краєзнавцями Миколаївщини за 1998-2007 рр. було видано в різних наукових, науково-популярних, громадсько-політичних та інших виданнях 590 публікацій. Відзначимо серед них, насамперед, такі:

1. Арнаутівка. Дорошівка: Минуле, сучасність, майбутнє. – Вознесенськ, 2000. – 32 с.
2. Баловне: Історико-краєзнавчий нарис. – Миколаїв, 2003. – 163 с.
3. Березовська Т.В. Історичний портрет роду Аркаса. – Миколаїв, 2006. – 216 с.
4. Великая Отечественная война глазами очевидцев. – Николаев, 2000. – 135 с.
5. Вознесенщина Мая зоряна: Історико-краєзнавчий нарис. – Вознесенськ, 2003. – 207 с.
6. Гіркий полин історії: Масові політичні репресії серед Єврейського населення. – Миколаїв, 2003. – 180 с.
7. Голод-геноцид 1932-1933 рр. на території Миколаївщини. – Миколаїв, 2003. – 200 с.
8. Гузенко Ю.І. Становлення і діяльність громадських благодійних організацій на Півдні України. – Миколаїв, 2006. – 231 с.
9. Добровольський О. Кризь тисячоліття: Історія Миколаївщини в топонімах. – Миколаїв, 1998. – 144 с.
10. Заковоротний Д.И. Город Николаев – хутор Водопой. – Николаев, 2003. – 95 с.
11. Золотухин А.И. Пушкин и Николаевский край. – Николаев, 2001. – 137 с.
12. Історія бібліотеки ім. О. Гмирява. – Миколаїв, 2001. – 63 с.
13. Історія Півдня України від найдавніших часів до сучасності: Матеріали науково-практичної конференція. – Миколаїв-Одеса, 2000. – 352 с.
14. Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження. V Миколаївська обласна краєзнавча конференція. – Миколаїв, 2004. – 339 с.
15. Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження. III Миколаївська обласна краєзнавча конференція. – Миколаїв, 2000. – 404 с.
16. Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження. Миколаївська обласна краєзнавча конференція (квітень, 2002). – Миколаїв, 2002. – 293 с.
17. Кисельов А.Ф. Історія медицини і охорони здоров'я Миколаївщини в особах. – Миколаїв, 2004. – 220 с.
18. Книга пам'яті України: Николаевская область. – Николаев, 1999.
19. Ковалева О.Ф., Чистов В.П. Почерк истории культуры Южного Прибужья (от истоков до начала XX в.). – Николаев, 2000. – 235 с.
20. Ковальов В.Н. Добровільне пожежне товариство Миколаївщини: Історичний нарис. – Миколаїв, 1999. – 194 с.
21. Козацькі поселення на Миколаївщині: історія та легенди. – Миколаїв, 2001. – 57 с.
22. Корабли – наша жизнь: Исторический очерк УГМТУ. – Николаев, 2000. – 169 с.
23. Корифей української науки // Під ред. В.П. Шкварця. – Миколаїв, 2000. – 267 с.
24. Котляр Ю.В. Повстанський рух селян Півдня України: Висунська і Баштанська республіки. – Миколаїв, 1999. – 117 с.
25. Котляр Ю.В. Повстансько-селянський рух на Півдні України. – Миколаїв, 2003. – 199 с.
26. Котляр Ю.В. Селянство Півдня України: доба нової економічної політики. – Миколаїв, 2004. – 354 с.
27. Кравченко М.В. Роде наш незабутній, або чийх батьків ми діти: З історії села Митаївки. – Миколаїв, 1999. – 111 с.
28. Краєзнавчий альманах. – Миколаїв, 2001. – 114 с.
29. Краєзнавчий альманах. – Миколаїв, 2003. – Т. 1-2.
30. Краєзнавчий альманах. – Миколаїв, 2004. – 146 с.
31. Крикун Г.Ф. Золоті імена на ниві освіти. – Очаків, 2003. – 219 с.
32. Крючков Ю.С. Град святого Николая: Путеводитель. – Николаев, 2003. – 281 с.
33. Крючков Ю.С. Очерки истории Николаева: В 8-ми т. – Т.1. – Николаев, 2003. – 135 с.
34. Кузьев В.М. Да славится имя твое, Матвеевка. – Николаев, 2004. – 333 с.
35. Кухар-Онишко Н.О. та ін. Історія Николаева: Підручник для 5 кл. – Миколаїв, 1999. – 108 с.
36. Кухар-Онышко Н.А. Архитектура Николаева (конец XVIII – начало XX вв.). – Николаев, 2001. – 78 с.
37. Левченко Л.Л. Історія Миколаївського і Севастопольського військового губернаторства, 18095-1900 рр. – Миколаїв, 2006. – 297 с.
38. Миколаївщина в роки Великої Вітчизняної війни. – Миколаїв, 2004. – 501 с.
39. Миколаївщина: колективізація сільського господарства і голод (1929-1933): Документи і матеріали. – Миколаїв, 2000. – 212 с.
40. Никитин В.И. “На круги своя...”: История прихода евангелическо-лютеранской церкви Христа Спасителя в г. Николаеве. – Николаев, 2006. – 317 с.
41. Николаевский художественный музей им. Верещагина. – Николаев, 2001. – 157 с.
42. Николаевцы. Энциклопедический словарь. – Николаев, 1999. – 374 с.
43. Петров Г.Н., Пинигин Г.Н. Карл Кнорре – первый астроном Черноморского флота. – Николаев, 2004. – 83 с.
44. Рассрелянные мечты: Хроника жизни лейтенанта П.П. Шмидта. – Николаев, 2003. – 284 с.
45. Реабілітовані історією: Масові репресії на Миколаївщині (1920-1950): Збірник. – Миколаїв, 2000. – 301 с.
46. Реабілітовані історією: У 27 т. Миколаївська область, кн. 1. – 2005. – 870 с.
47. Ржепецький Л.А. Історичне краєзнавство в системі сучасної освіти. – Миколаїв, 2005. – 84 с.
48. Росляков С.И. Ольвия: жизнь и смерть цивилизации. – Николаев, 2003. – 170 с.
49. Сабалдашов В.М. Веселинівщина: Нариси історії Веселинівського району Миколаївської області. – Веселинове, 2006. – 81 с.
50. Соболев П.І. Нариси історії Миколаївщини ХХ ст. – Миколаїв, 2005. – 155 с.
51. Старожитності Миколаївщини. – Миколаїв, 2002. – 95 с.
52. Умеренков А.Н. Будь славен, Николаев: Ист. хроника. 2001-2002. – Николаев, 2005. – 689 с.
53. Умеренков А.Н. Герб и флаг Николаева. – 1999. – 43 с.

54. Хлопинская Л.Д. Дворец-музей на Адмиральской. – Николаев, 2004. – 111 с.
55. Церковь Христа Спасителя в Николаеве. – Николаев, 2002. – 108 с.
56. Шитюк М.М. Масові репресії проти населення Півдня України у 20-50-х рр. ХХ ст. – Миколаїв, 2000. – 532 с.
57. Шкварець В.П. Борис Мозолевський. – Миколаїв, 2005. – 101 с.
58. Шкварець В.П. Ілля Борщак. – Миколаїв, 2003. – 162 с.
59. Шкварець В.П. М.М. Аркас: Життя і творчість. – Миколаїв, 2002. – 212 с.
60. Шкварець В.П. Миколаївці – визначні історики і краєзнавці. – Миколаїв, 2005. – 116 с.

Додаток № 5

Наукова тема кафедри історії МДГУ ім. П.Могили: “Степове Побужжя: історія та сучасність”. Керівник – доктор історичних наук В.Н. Станко.

У рамках дослідження проблематики, пов’язаною з науковою темою, професорсько-викладацьким складом кафедри за 2008 рік виконана наступна робота:

Видано 2 монографії:

1. Котляр Ю.В. Повстанський рух етнічних меншин Півдня України (1917-1931). – К. – Миколаїв: Вид-во МДГУ імені Петра Могили, 2008. – Історична бібліотека МДГУ. – Кн. 1. – 156 с.
2. Котляр Ю.В., Міронова І.С. Голодомори 1921-1923 рр. та 1932-1933 рр. на Півдні: етнічний та міжнародний аспекти. – Київ-Миколаїв: Вид-во МДГУ імені Петра Могили, 2008. – Історична бібліотека МДГУ. – Кн. 2. – 204 с.

Надруковано 7 розділів у двох колективних монографіях:

1. Котляр Ю.В. Баштанські повстанці проти репресивно-каральної системи (за матеріалами справи № 3897) // Реабілітовані історією. Миколаївська область. – Кн. 4. – Київ – Миколаїв: Світогляд, 2008.
2. Котляр Ю.В. Польське населення півдня України в добу нової економічної політики (1921-1929 рр.) // Поляки на півдні України: історія та сьогодення. У 2-х т. – Т. 1. – Жешов-Київ-Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008 (Серія “Україна: історія і сучасність”. – Випуск 4). – С. 293-298.
3. Котляр Ю.В. Польський фактор у повстанській боротьбі 1920-1921 рр. // Поляки на півдні України: історія та сьогодення. У 2-х т. – Т. 1. – Жешов-Київ-Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008 (Серія “Україна: історія і сучасність”. – Випуск 4). – С. 281-287.
4. Котляр Ю.В., Міронова І.С. Голодомор початку 20-х рр. ХХ ст. як репресивна акція проти етнічних меншин Миколаївщини // Реабілітовані історією. Миколаївська область. – Кн. 4. – Київ – Миколаїв: Світогляд, 2008.
5. Котляр Ю.В., Міронова І.С. Колективізація, хлібозаготівлі та голодомор 1932-1933 рр. – репресивні дії проти сільських етнічних меншин Миколаївщини // Реабілітовані історією. Миколаївська область. – Кн. 4. – Київ – Миколаїв: Світогляд, 2008.
6. Котляр Ю.В., Тригуб О.П. Реквізиції церковних цінностей і закриття храмів на Миколаївщині в 20-30-х рр. ХХ ст. // Реабілітовані історією. Миколаївська область. – Кн.4. – Київ – Миколаїв: Світогляд, 2008.
7. Морозова О.С. М.С.Слабченко – борець за українську національну мову // Реабілітовані історією. Миколаївська область. – Кн. 4. – Київ – Миколаїв: Світогляд, 2008.

Надруковано дві навчально-методичні публікації (з них один навчальний посібник із грифом МОН):

1. Голодомор. Документальні свідчення трагедії на Миколаївщині / Вашкевич В.М., Гайдай О.М., Котляр Ю.В., Кульчицька О.В., Левченко Л.Л., Ліньов А.А., Макачук С.С., Мельник М.О., Міронова І.С., Морозова О.С., Серединський О.В., Шевченко Н.В. – Київ; Миколаїв: Вид-во МДГУ імені Петра Могили, 2008. (Серія “Україна: історія і сучасність”. – Випуск 6) (Рекомендовано МОН України як навчальний посібник для студентів ВНЗ. Лист №1.4/18-Г-1360.1 від 11.06.2008).
2. Котляр Ю.В., Морозова О.С. Голодомор 1932-1933 рр. на Миколаївщині: пошуки і обробка документальних матеріалів. Методичні рекомендації для слухачів секцій МАН “Історія України” та “Історичне краєзнавство”. – Миколаїв: ОЦТКЕУМ, 2008.

Надруковано 7 статей у наукових фахових виданнях:

1. Котляр Ю.В. Боротьба за українську національну ідею на Миколаївщині в 50-х – 80-х рр. ХХ ст. // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Т. 83. – Вип. 70. Історичні науки. – Миколаїв: Вид-во МДГУ імені Петра Могили, 2008. – С.154-159.
2. Котляр Ю.В. Трансформації в психолого-ментальному світосприйнятті селянства Півдня України (перша третина ХХ ст.) // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Т. 88. – Вип. 75. Історичні науки. – Миколаїв: Вид-во МДГУ імені Петра Могили, 2008. – С. 67-70.
3. Котляр Ю.В. Колективізація та голодомор 1932-1933 рр. серед німецького населення Півдня України // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя: Просвіта, 2008. – Випуск ХХІІ. – С. 87-94.
4. Кульчицька О.В. “Польський дім в Одесі” на початку ХХ ст. // Південний архів. Історичні науки. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2008. – Випуск 27. – С. 50-54.
5. Кульчицька О.В. Південні яхт-клуби в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя: Просвіта, 2008. – Випуск ХХІІ. – С. 26-29.
6. Морозова О.С. Становлення україномовної школи на Миколаївщині // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Т. 76. – Вип. 63. Історичні науки. – Миколаїв: Вид-во МДГУ імені Петра Могили, 2008. – С. 158-160.
7. Толмачова О.І. Південне Побужжя в контексті проблематики загальноєвропейських пам’яток палеоліту // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Т. 88. – Вип. 75. Історичні науки. – Миколаїв: Вид-во МДГУ імені Петра Могили, 2008. – С. 103-106.

Опубліковано 6 матеріалів і тез у 4-х конференціях:

1. Гайдай О.М., Шкварець В.П. Ларіон Захарович Загородній – Миколаївський та Холодноярський отаман // Український південь у контексті вітчизняної історії. Матеріали науково-практичної конференції, присвяченої 70-річчю утворення Миколаївської області. – Миколаїв, 2008.
2. Котляр Ю.В. Трансформації в психолого-ментальному світосприйнятті селянства Півдня України (перша третина ХХ ст.) // Ольвійський форум – 2008: стратегії України в геополітичному просторі. Міжнародна науково-практична конференція. Тези. – Ч. 1. – Миколаїв-Ялта: МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – С. 7-10.
3. Котляр Ю.В. Економіко-політичний розвиток етнічних меншин Північного Причорномор'я в добу непу (1921-1929 рр.) // Причорноморський регіон в контексті європейської політики. – Одеса-Ополе-Вроцлав, 2008. – С. 456-468.
4. Морозова О.С. Освіта єврейського населення Миколаєва (XIX – перша третина ХХ ст.) // Причорноморський регіон в контексті європейської політики. – Одеса-Ополе-Вроцлав, 2008. – С. 371-377.
5. Толмачова О.І. Південне Побужжя в контексті проблематики загальноєвропейських пам'яток палеоліту // Ольвійський форум – 2008: стратегії України в геополітичному просторі. Міжнародна науково-практична конференція. Тези. – Ч. 1. – Миколаїв-Ялта: МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – С. 12-14.
6. Толмачова О.І. Формування народонаселення Південного Побужжя в палеоліті // Древнее Причерноморье. – Выпуск VIII. – Одесса: ФЛП “Фридман А.С.”, 2008. – С. 360-364.

Надруковано один матеріал у збірці наукових праць:

1. Котляр Ю.В. Ментальність населення Півдня України в контексті міграційних процесів // Агора. Перспективи соціального розвитку регіонів. – Випуск 7. – К.: СтилоС, 2008. – С. 70-75.